

VILKEN ÖVERSÄTTNING AV HERRENS BÖN?

BAKGRUND

En av de mest flitigt använda, och en av de mest älskade, bönerna i den kristna kyrkan är bönen som Herren Jesus gav oss. Mitt i Bergspredikan (Matt. 5–7) finns den bön som ofta kallas *Herrens bön* eller benämns med de två inledande orden (traditionellt på svenska Fader vår, jfr. engelska *Our Father* och latin *Pater Noster*.)

För några decennier sedan kom en ny översättning av bönen i samband med en nyöversättning av Bibeln, och den översättningen har förorsakat en hel del diskussion. Frågan gäller då huvudsakligen satsen: ”inled oss icke i frestelse” eller ”utsätt oss inte för prövning”. Med Folkbiblens senaste översättning av Bibeln finns det nu ytterligare en översättning att ta ställning till.

Frågan har behandlats av Lärorådet vid sammanträden den 4/9 och 15/11 2018.

FRÅGESTÄLLNING

Vilken version av Herrens bön rekommenderas föreningar och församlingar i ELM att välja?

LÄRORÅDETS SVAR

Varje översättning har sina för- och nackdelar. Den gamla versionen är väl beprövad och känd av många men den ekumeniska översättningen, som i stort sett bygger på Bibel 2000, är idag den mest spridda versionen bland gemene man. Folkbibeln 2015 är den minst kända av de tre versionerna och har den svagheten att den saknar bred förankring i svensk kristenhet.

Vad gäller översättningen av ordet *peirasmos* (”frestelse” eller ”prövning”) är det svårt att säga att en översättning är markant sämre eller bättre än en annan. Det grekiska ordet bär båda betydelserna och en kristen måste räkna med att få gå igenom såväl prövningar som frestelser, och inget av det behöver i sig självt vara dåligt. Huvudfokus i vår bön bör snarare ligga på efterledet: ”Rädda/fräls oss från det onda.”

UTREDNING

TRE AKTUELLA VERSIONER

Bönens lovprisande avslutning finns i vissa bibelhandskrifter, men inte i de äldsta, och vittnar om att bönen från Matteus mycket tidigt i den kristna kyrkan kom att användas som en gemensam bön. Bönen i Matt. 6:9–13 ska också jämföras med det tillfälle Lukas berättar om då Jesus lärde lärjungarna en snarlik, men inte identisk bön (Luk. 11:2–4).

Äldre versionen (1917 och tidigare)

Fader vår som är i himmelen.
Helgat varde ditt namn.
Tillkomme ditt rike.
Ske din vilja, såsom i himmelen
så ock på jorden.
Vårt dagliga bröd giv oss idag,
och förlåt oss våra skulder,
såsom ock vi förlåta dem
oss skyldiga äro,
och inled oss icke i frestelse
utan fräls oss ifrån ondo.
Ty riket är ditt och makten
och härligheten i evighet.
Amen.

Ekumeniska versionen (nära NT-81 o Bibel 2000)

Vår Fader, du som är i himlen.
Låt ditt namn bli helgat.
Låt ditt rike komma.
Låt din vilja ske, på jorden
som i himlen.
Ge oss idag det bröd vi behöver.
Och förlåt oss våra skulder,
liksom vi har förlåtit
dem som står i skuld till oss.
Och utsätt oss inte för prövning,
utan rädda oss från det onda.
Ditt är riket, din är makten
och äran, i evighet.
Amen.

Svenska Folkbibeln 2015

Vår Far i himlen,
låt ditt namn bli helgat.
Låt ditt rike komma.
Låt din vilja ske, på jorden
som i himlen.
Ge oss i dag vårt dagliga bröd.
Och förlåt oss våra skulder,
så som vi förlåter dem
som står i skuld till oss.
Och för oss inte in i frestelse,
utan fräls oss från det onda.
För riket är ditt, och makten
och äran i evighet.
Amen.

Herrens bön kan delas in i sex eller sju böner eller petitioner. Martin Luther delar in bönen i sju (se t.ex. hans båda katekeser), medan det språkligt och exegetiskt finns skäl att hålla samman satsen om frestelse/prövning med den följande om frälsning/räddning från det onda.

Förutom former och ordval som har med svenska språkets utveckling att göra är det främst tre böner där det finns skillnader mellan översättningarna som är värda att reflektera över. Dessa tre böner kommenteras i korthet nedan.

A) BRÖDBÖNEN

Ordet *epiousion* som i Nya testamentet bara förekommer i Matt. 6:11 och Luk. 11:3 kan betyda den *följande* [dagen] eller möjligen den *innevarande* [dagen]). Översättarna föreslår:

- vårt bröd för dagen som kommer
- det bröd vi behöver (vår dagsranson, jfr öknens manna)
- vårt dagliga bröd

Alla översättningarna gör grundtexten rättvisa, och betydelseerna ligger nära varandra.

B) FÖRLÅTELSEBÖNEN

Vad gäller den andra delen av bönen har grundtexten en form som kallas aorist och det råder delade meningar om man i detta fall ska översätta den som en presensform (nutid) eller en perfektform (dåtid med kvarstående effekt).

Presens: *såsom ock vi förlåta* (äldre versionen)

såsom vi förlåter (SFB 2015)

Perfekt: *liksom vi har förlåtit* (ekumeniska, men även David Hedegårds översättning)

På språkliga grunder kan båda översättningarna försvaras.

Teologiskt vore den ekumeniska översättningen problematisk om Herrens bön var en överlåtelse eller omvändelsebön. Men Herrens bön är en bön för lärjungar. Den är given åt sådana som fått Guds förlåtelse och redan lever av hans nåd och barmhärtighet. Detta innebär ett ansvar att i sin tur ge vidare av vad man själv fått. ”Det ni har fått som gåva ska ni ge som gåva” (Matt. 10:8).

En Jesu lärjunge har kommit in i ett gott sammanhang med ständig tillgång till liv och förlåtelse från Gud. Lärjungen blir sedan själv ett redskap för denna nåd och detta liv. Detta illustreras i undervisningen om Kristi kropp och dess lemmar liksom när Jesus talar om vinträdet och grenarna. Det är så viktigt att låta det flöda vidare, som man själv har fått, att Jesus inskräper det direkt efter Herrens bön i Matt. 6:14–15. Samma tanke utvecklar Jesus senare i Matteusevangeliet (18:21–35) i liknelsen om tjänaren som vägrar efterskänka en liten skuld trots att han själv har fått en enorm skuld struken. Vi har kommit in i ett gott sammanhang av att ta emot och ge vidare. Om vi inte vill ge vidare stoppas tillflödet och livet dör då bort.

När Herrens bön används som lärjungabön blir bönen sann både när förlåtelsebönen översätts som presens eller perfekt.

C) FRETELSE ELLER PRÖVNING

Det grekiska ordet *peirasmos* kan översättas med både frestelse och prövning. Grekiskan har ett ord där vi har två.

Frestelse är något negativt. Vi frestas att göra det som är ont och dåligt. Frestelse innebär ett försök att få oss att göra mot Guds vilja eller till och med att avfalla från Gud.

Prövning kan också betyda något svårt som vi får gå igenom. Det kan vara en sjukdom eller något annat som innebär ett lidande. Det kan även vara att vi blir utsatta för hån eller förföljelse för att vi är kristna. Sådana prövningar innebär en frestelse att ge upp.

Men en prövning har också en positiv sida. Provet i skolan ger möjlighet att visa vad vi lärt oss. Det innebär förstås även en risk att misslyckas men vi får inte provet för att läraren vill sätta dit oss utan för att vi ska lära oss genom studierna och uppnå ett gott resultat. Resultat kan sedan antingen sporra oss till vidare studier eller leda till uppgivenhet.

Världen är fallen och infiltrerad av en ond makt som kämpar med Gud om makten över mänskorna. Så länge den kampen pågår får vi räkna med frestelser och prövningar. Frestelserna som kommer från vårt eget onda begär utnyttjas av djävulen och världen som vill föra oss bort från Gud och det han vill (Jak. 1:13-15).

Som en del av sitt uppdrag som Frälsare leddes Jesus av Anden ut i öknen för att frestas av djävulen (Matt. 4:1). Det var alltså ett tillfälle där Gud ledde Jesus in i frestelse. Men Jesus övervann djävulens frestelser och fick makten att hjälpa oss när vi frestas (Heb. 2:18, 4:15–16). Vi uppmanas nu att klä oss i den rustning Jesus lämnat åt oss och med honom och i hans kraft kämpa mot det onda (Ef. 6:10–18).

Vi ska inte söka oss till frestelser och prövningar men när de kommer ska vi hålla oss till Jesus och frimodigt räkna med hans hjälp och skydd. Prövningarna ger oss möjlighet att växa och mogna (Jak. 1:3–4. och Rom. 5:3–4).

Vi ber i denna bön att Gud inte ska utlämna oss åt djävulen, världen och vår egen gamla människa så att vi sviker Gud utan att vi i stället ska bli räddade ur all nöd och fara.

Hur man än översätter denna bön behöver den en bredare förklaring – teologiskt, men inte minst pastoralt. Lärorådet går inte in på de pastorala dimensionerna av bönen i det här svaret utan nöjer sig med att konstatera följande:

- Följer vi den äldre versionen eller SFB 2015, ”för oss inte in/inled oss inte i frestelse”, behöver vi förklara på vilket sätt Gud kan tänkas inleda oss i frestelse. En sådan bön leder lätt tankarna till att Gud vill sätta dit oss, men då behöver vi betona hur vi i bönen ber att Gud inte ska låta oss komma i en situation som blir så svår att vi faller utan att han ska hjälpa oss att stå emot frestelsen.
- Följer vi den ekumeniska versionens översättning, ”utsätt oss inte för prövning”, hamnar vi i den situationen att vi verkar be om att bevaras för något som i sig självt inte är dåligt utan tvärtom nödvändigt för vår helgelse. Till stöd för en sådan översättning kan man anföra Jesus kamp i Getsemane där han bad om att få slippa det lidande han stod inför. Om vi väljer den ekumeniska översättningen behöver vi alltså lyfta fram hur livet är fullt av prövningar och hur prövningarna inte enbart är av ondo. Vi ber inte om beskydd från prövningen i sig utan om att vi inte ska utsättas för prövningar som blir för svåra för oss. Bönen fortsätter ju: ”Utan rädda oss från det onda.”

SLUTSATS: VILKEN VERSION BÖR MAN ANVÄNDA?

Fader Vår

Formuleringarna i den översättning som inleds Fader Vår har använts i mer än 300 år (Karl XII:s bibel är snarlik, och Gustaf Vasas närliggande). Det finns en fantastisk styrka i detta och ser vi på den engelskspråkiga världen så används där i stort sett bara en flera hundra år gammal översättning, med flera böjningsformer som inte används i modern engelska:

Our Father, which art in heaven,
Hallowed be thy Name;
Thy kingdom come;
Thy will be done ...

Men det finns förstås nackdelar med en översättning som innehåller flera ord och böjningsformer som inte alls används i svenskan i dag. Verbet ”varda” har helt ersatts av bli, bliva och konjunktioner som ”tillkomme” förstås inte intuitivt av yngre generationer.

Vår Fader

Den ekumeniska versionen som kom till när NT-81s översättning av Herrens bön upplevdes lite omständlig (framförallt brödbönen), men den används och uppskattas på många håll i svensk kristenhet idag. Språkligt ligger den betydligt närmare dagens svenska (än den äldre versionen), men många kristna har också haft svårt att vänja sig vid översättningen av förlåtelsebönen och prövningsbönen. Om "Vår Fader" används i gudstjänsten är det viktigt att också undervisa om bönens innehåll och betydelse.

Vår Far

Den nyaste översättningen av Herrens bön på svenska ligger närmare den äldre versionen än den ekumeniska. Men konjunktiver och pluralbörjningar av verben är borta och verbet *varda* har ersatts av *bli*. *Vår Far* är dock inte särskilt spridd i svensk kristenhet. I ett gudstjänstsammanhang där man önskar förnya sig för att vinna i förståelse, men upplever att den ekumeniska versionen ligger för långt ifrån vad man tidigare bett är *Vår Far* ett alternativ.

Undervisning och bön

Oavsett med vilken översättning man väljer att be i gudstjänsten är två saker viktiga att framhålla:

1. Herrens bön är utmärkt som utgångspunkt för såväl predikan som annan undervisning. Och för att rätt förstå bönen olika böner är det viktigt att både ungdomar och äldre inte bara lär sig bönen utantill, utan att de också erbjuds undervisning om bönens innehåll och möjlighet till samtal kring detta.
2. Framför allt måste vi praktisera bön, och inte bara tala om bön. Lärorådet önskar på alla sätt att man inom ELM frimodigt ber enskilt och tillsammans till den levande Guden som har lovat att höra alla våra böner, till och med när vi själva saknar ord och formuleringar.

Antagen vid Lärorådets sammanträde

Åkarp 15 november 2018

Daniel Ringdahl, ordf.

Peter Henrysson

Lars-Åke Nilsson

Henrik Nilsson